

سرفصل درس «آموزش مطالعات اجتماعی»

۱. معرفی درس و منطق آن:

مطالعات اجتماعی یا تعلیمات اجتماعی یک حوزه ی یادگیری اصلی است که بنا به ماهیت خود، از رشته ها و شاخه های گوناگونی چون جغرافیا، تاریخ، جامعه شناسی، مردم شناسی، آموزش های مدنی، دین و اخلاق، اقتصاد، حقوق، مطالعات زیست محیطی و نظایر آن بهره می گیرد. هرچند در اغلب کشورها آموزش سه رشته ی جغرافیا، تاریخ و مدنی متداول بوده و معمولاً آموزش ها حول این سه رشته متمرکز شده است. از مهمترین علل ضرورت و اهمیت آموزش مطالعات اجتماعی در دوره های مختلف تحصیلی دانش آموزان به ویژه در دوره ابتدایی می توان به تربیت شهروندانی متعهد اشاره کرد که علاوه بر مهارت های اجتماعی از توانایی نقادانه اجتماعی لازم برخوردار شوند. وجود درس مطالعات اجتماعی نقش بسیار موثری در هویت بخشی دانش آموزان ایفا می کند. همچنین این برنامه ی درسی، سبب ایجاد عشق و علاقه نسبت به سرزمین و حفظ کشور، شناخت منابع و استعداد های آن و هم چنین حفظ و انتقال میراث فرهنگی کشور در دانش آموزان خواهد شد. بر این اساس در برنامه درسی آموزش ابتدایی دوره کارشناسی آموزش ابتدایی دانشگاه فرهنگیان همسو با کتب درسی مطالعات اجتماعی، واحد درسی آموزش مطالعات اجتماعی برای دانشجو معلمان آموزش ابتدایی پیش بینی شده تا اهداف برنامه درسی فوق در مدارس به بهترین نحو محقق گردد.

مشخصات درس	نام درس به فارسی: آموزش مطالعات اجتماعی نام درس به انگلیسی: Social Studies Education
نوع درس: نظری	
تعداد واحد: ۲	
تعداد ساعت: ۳۲	
شایستگی کلیدی: موضوعی	
پیش نیاز: ندارد	
تخصص مورد نیاز برای تدریس: : استاد متخصص در گروه مطالعات اجتماعی که در سنوات گذشته واحدهای درسی مشابه را تدریس نموده است.	
	۱- تفاوت دانش مطالعات اجتماعی با علوم اجتماعی را تحلیل کند. ۲- در تدوین طراحی واحد یادگیری دروس مطالعات اجتماعی بتواند اهداف رفتاری هر درس را در حیطه های یادگیری استخراج نموده و در دستیابی به آنها در موقعیت های تدریس تلاش نماید. ۳- ارزیابی درستی از اهداف آموزش مطالعات اجتماعی در دوره آموزش ابتدایی دوره اول و دوم کسب نماید.

۲. فرصت های یادگیری، محتوای درس و ساختار آن:

فصل اول: ماهیت مطالعات اجتماعی

۱- تعریف مطالعات اجتماعی

۲- مبانی مطالعات اجتماعی (اجتماعی، روان شناختی، فلسفی)

۳- تفاوت مطالعات اجتماعی و علوم اجتماعی

۴- زمینه های پیدایش و تکامل مطالعات اجتماعی

۵- رابطه مطالعات اجتماعی با برخی از رشته های علوم انسانی و اجتماعی

۶- زمینه های پیدایش و تکامل مطالعات اجتماعی

۷- آموزش مطالعات اجتماعی در ایران و جهان

فعالیت یادگیری:

۱- چرا درس مطالعات اجتماعی، حوزه ای میان رشته ای است؟

۲- چه تفاوتی میان علوم اجتماعی و مطالعات اجتماعی وجود دارد؟

۳- سیر پیدایش و تکامل علم مطالعات اجتماعی را تشریح نمایید.

تکلیف عملکردی:

- دانشجویان در قالب گروه های دو نفره محتوای آموزشی کتب مطالعات اجتماعی در یکی از کشورهای دنیا انتخاب و نتایج را در کلاس ارائه دهند. در پایان مهمترین نقاط اشتراک این محتواها استخراج گردد.

- از آنجا که مطالعات اجتماعی علمی تلفیقی است استاد مربوطه دانشجویان را در قالب کار گروهی سازماندهی کرده و هر گروه یکی از علوم مرتبط با مطالعات اجتماعی را انتخاب و دلیل ارتباط هر کدام را با دانش مطالعات اجتماعی را جستجو و در کلاس به نقد و بررسی گذاشته شود.

فصل دوم: برنامه درسی مطالعات اجتماعی در دوره ابتدایی کشور

۱- چستی و ضرورت برنامه درسی مطالعات اجتماعی در دوره ابتدایی

۲- کارکردهای آموزش برنامه ی درسی مطالعات اجتماعی در دوره ابتدایی

۳- عناصر و مولفه های برنامه ی درسی مطالعات اجتماعی

۴- عناصر و عرصه های برنامه ی درسی مطالعات اجتماعی مبتنی بر برنامه درسی ملی

- ارتباط با خود

- ارتباط با خلق و دیگر انسانها

- ارتباط با عالم خلقت و محیط طبیعی

- ارتباط با خدا

۵- اصول حاکم بر گزینش و سازماندهی برنامه درسی جدید مطالعات اجتماعی

- انتخاب مفاهیم آموزشی در جهت شکوفایی فطرت و پرورش کمالات انسانی، تربیت اجتماعی و شهروندی

- سازماندهی و تولید و تنظیم محتواها در جهت ایجاد نشاط، امیدوار، سرزندگی و میل به سازندگی و پیشرفت

- آموزش موضوعات تاریخی با تاکید بر اوضاع و احوال اجتماعی و فرهنگی دوره های مختلف و معرفی شخصیتها، مفاخر، آثار، خلاقیتها و دستاوردهای فرهنگی - تمدنی ایران در هر دوره
- آموزش موضوعات جغرافیایی با تاکید بر توان های محیطی و انسانی جغرافیای ایران و آموزش مهارت های جغرافیایی
- آموزش موضوعات اجتماعی و فرهنگی مبتنی بر تفکر و نقد و بررسی موضوعات اجتماعی و محیطی
- آموزش سواد اقتصادی و مالی و پرورش مهارت های مالی - اقتصادی

فعالیت یادگیری:

- ۱- مهمترین ضرورت های آموزش مطالعات اجتماعی در جامعه چیست؟ توضیح دهید.
- ۲- با توجه به محتوای کتاب های مطالعات اجتماعی دوره ابتدایی چند مورد از عناصر و عرصه های برنامه ی درسی مطالعات اجتماعی را که مبتنی بر برنامه درسی ملی هستند را توضیح دهید.
- ۳- مهمترین محتواهای آموزشی کتب مطالعات اجتماعی در دوره ابتدایی شامل چه مباحثی می شود؟ توضیح دهید.

تکلیف عملکردی:

- از دانشجویان بخواهید در قالب کار گروهی پس از بررسی کتب درسی مطالعات و به استناد اهداف برنامه درسی مطالعات اجتماعی دفتر برنامه ریزی و تألیف کتب درسی پاسخگوی سوال زیر باشند: ؟ نتایج به دست آمده دانشجویان در کلاس مورد نقد و بررسی قرار گیرد و نتایج جهت دستیابی به اهداف برنامه درسی به دفتر تألیف کتب درسی ارسال گردد.
- (آیا کتب درسی مطالعات اجتماعی دوره ابتدایی متناسب با تعاریف و اهداف برنامه درسی نگارش شده است؟)

فصل سوم: حیطه های اصلی حوزه های موضوعی و مفاهیم برنامه آموزش مطالعات اجتماعی دوره ابتدایی کشور

۱- حیطه ی دانش و شناخت

۱-۱- حوزه زمان، تداوم و تغییر

- درک علل و عوامل دخیل در دگرگونیها و تغییرات منابع، مکانها، فعالیتهای اقتصادی و نظامهای اجتماعی را در طی زمان
- آگاهی از تغییر و تحولات و تداوم در زندگی اجتماعی و برخی رویدادهای مهم تاریخی قبل و بعد از اسلام در ایران
- درک روابط علت و معلولی رویدادهای طبیعی و انسانی بر اساس شواهد و مدارک
- ۱-۲- حوزه مکان و فضا
- شناخت روابط متقابل جوامع انسانی با محیط های طبیعی و تنوع شیوه های زندگی در سطوح مختلف (محلّی تا ملی، قاره ای و جهانی)
- درک الگوهای پراکندگی پدیده ها و سیستمهای طبیعی و انسانی در سطوح مختلف (محلّی تا ملی، قاره ای و جهانی)

- آشنایی با برخی منابع، استعدادها و توان ها و قابلیت‌های محیطی و انسانی کشور ایران برای توسعه و پیشرفت
- آشنایی با ضرورت و اهمیت حفاظت از محیط را در سطوح مختلف

۳-۱- حوزه فرهنگ و هویت

- شناخت و درک عناصر و مؤلفه های هویت (تعلق و تعهد در سطوح مختلف: تعلق به فرهنگ بومی و محلی تا فرهنگ اسلامی ایرانی و تعهد و احساس مسئولیت تا مقیاس جهانی)
- شناخت میراث فرهنگی به جای مانده از دوره های تاریخی قبل و بعد از اسلام در ایران (آداب و سنن و آثار هنری — معماری، مفاخر و شخصیت‌های علمی، فرهنگی، مذهبی و)

۴-۱- حوزه نظام اجتماعی

- شناخت حقوق و مسئولیت‌های فردی و اجتماعی را در محیط های مختلف (خانواده، مدرسه، محله، شهر و روستا، کشور، جهان)
- آشنایی با ساختار، کارکرد و نحوه برقراری ارتباط مناسب را با برخی نهادها، مؤسسات و سازمان‌هایی موثر در تأمین انواع نیازهای فردی و اجتماعی (از خانواده و مدرسه تا نهادهای اداره کننده جامعه نظیر قوای سه گانه و حکومت)

۵-۱- حوزه منابع و فعالیت های اقتصادی

- شناخت اهمیت منابع و نقش آنها را در تأمین نیازها بشری
 - درک شیوه های حفاظت و بهره برداری مطلوب از منابع
 - آشنایی با انواع فعالیتهای اقتصادی و برخی تحولات مربوط به آنها و مسائل مربوط به اشتغال، فرهنگ کار و بهره وری
- ۲- حیطه ی مهارت

۱-۲- حوزه کاوشگری محیطی و اجتماعی

- کسب توانایی پیش بینی موضوعات محیطی و اجتماعی را بر مبنای استنباط و تلقی خود
- کسب توانایی ابراز نظر خود در مورد پیش بینی موضوعات محیطی و اجتماعی
- برقراری ارتباط مناسب با منابع مختلف اطلاعاتی (فهم روابط علت و معلولی، توالی موضوعات، درک متن، ارتباط و عناصر یک رویداد یا پدیده و..)
- پردازش ایده ها و اطلاعات و بیان نتایج بدست آمده
- برقراری رابطه مؤثر و مفید با دیگران و با نهادهای مختلف در مقیاسهای (خانه، مدرسه، محله و جامعه)
- توانایی مشارکت و کارگروهی را در محیط ها و جوامع گوناگون (خانه، مدرسه، محله و ..)
- توانایی کاربست دانش و اطلاعات در الگوها و موقعیتهای جدید
- ابداع روشها یا محصولات جدید
- پاسخگویی به مسائل غیرمنتظره
- ارائه پیشنهاد درباره ی موضوعات محیطی و اجتماعی

- کسب توانایی بررسی و کند و کاو در موضوعات محیطی و اجتماعی و مراحل مختلف آن شامل (طرح سؤالات روشن، شناسایی، منابع اطلاعات، تفسیر و تجزیه و تحلیل مدارک و شواهد، جمع آوری داده ها، مقایسه داده ها، طبقه بندی اطلاعات، نتیجه گیری و جمع بندی و..)
- ۳- حیطة ی ارزش و نگرش

حوزه توسعه و درونی سازی ارزشها

- علاقمندی به برقراری عدالت و احقاق حقوق در زندگی فردی و اجتماعی
- اعتقاد به ظلم ستیزی حمایت از مظلومان، نیازمندان و مستضعفان در سطوح مختلف (محلی تا جهانی)
- علاقمندی به همکاری، مشارکت و همیاری در سطوح مختلف جامعه
- تقویت حس احترام توأم با قدر شناسی نسبت به اعضای خانواده، اولیای مدرسه و خدمتگزاران جامعه
- تقویت احساس مسئولیت و تعهد نسبت به رعایت تکالیف اخلاقی و وظایف فردی، اجتماعی و شهروندی در سطوح مختلف (زندگی خانوادگی، مدرسه، محله، کشور، جهان)
- تقویت احساس تعلق و افتخار به کشور ایران و پیشرفت و آبادانی آن، حفظ میراث فرهنگی، حفظ نظام جمهوری اسلامی و دستاوردهای انقلاب اسلامی علاقه مند شوند و به فرهنگ و هویت اسلامی - ایرانی خود

فعالیت یادگیری:

- ۱- در برنامه ی درسی مطالعات اجتماعی، در چارچوب فرایند کاوشگری، مهارت ها در چه حوزه هایی پرورش می یابند؟ با ذکر مثال توضیح دهید.
- ۲- چه عواملی در تکوین نظام ارزشی دانش آموزان نقش دارند؟ با ذکر مثال تشریح کنید.

تکلیف عملکردی:

- استاد از دانشجویان بخواهد در قالب چند گروه، یک یا دو نمونه از ارزش های اخلاقی، انسانی و ... را در نظر بگیرید (مثال: کمک به هم کلاسی های ناتوان، امانتداری، حفظ پاکیزگی محیط خانه و مدرسه، حفظ میراث فرهنگی، ایران دوستی، بردباری، سادگی در ظاهر، رعایت حقوق دیگران، احترام به سالمندان) در ادامه برای آموزش آن ارزش ها، در قالب فرایند چهار مرحله ای آموزش ارزش ها به روش تجربی، فعالیت های یادگیری مناسب طراحی کنند. در پایان کلاس طرح های پیشنهادی در کلاس ارائه و مورد نقد قرار گیرد.

فصل چهارم: اهداف آموزش مطالعات اجتماعی در برنامه درسی آموزش ابتدایی

قلمرو شناختی

- آشنایی با نیازها، علاقه ها، استعدادها و توانایی های خود و دیگران
- آشنایی با نحوه ی زندگی در خانواده، همسایگی و اجتماعات (محله، روستا، شهر، استان، ناحیه و کشور)
- شناخت نیازهای خانواده و چگونگی تأمین آنها

- شناخت رابطه ی متقابل انسان و محیط
- شناخت محیط طبیعی و پدیده های جغرافیایی
- درک وابستگی انسان به محیط برای حیات و نیاز به مراقبت از محیط برای نسل های آینده
- آشنایی با مباحث حمل و نقل و ارتباطات
- درک کارکردهای اساسی مسجد، مدرسه و برخی از نهادهای مهم
- شناخت مفهوم تغییر در طبیعت و جوامع انسانی و علل آن
- شناخت و کاربست بهداشت و ایمنی فردی و اجتماعی (محیط اجتماعی و محیط طبیعی)
- برنامه ریزی مناسب جهت گذران اوقات فراغت
- شناخت منابع، آشنایی با روش های بهره برداری در جهت توسعه ی پایدار
- شناسایی با مراحل تولید، مبادله، مصرف
- شناخت جمعیت، مشاغل، محصولات و توانایی های محیط زندگی
- آشنایی با آداب و رسوم
- شناخت میراث فرهنگی، آثار باستانی و بناهای تاریخی مهم
- آشنایی با شخصیت های مهم دینی، ملی و علمی کشور
- آشنایی با رویدادهای مهم تاریخی ایران
- شناخت مشترکات ملی (سرزمین مشترک، دین و آداب و رسوم مشترک، زبان و خط مشترک، پرچم مشترک و سرود ملی)
- شناخت و مقایسه ی نواحی جغرافیایی ایران با برخی از نواحی دیگر
- آشنایی با کشورهای همسایه و فرهنگ ملل
- آشنایی با دنیای کار و حرفه های متعدد
- استفاده و سوء استفاده انسان از زمین
- آشنایی با نظام حکومتی در کشورها و درک مناسبات دوجانبه دولت و مردم
- آشنایی با حقوق شهروندی و مسئولیتهای فردی و اجتماعی

قلمرو مهارتی

- کسب مهارت های زندگی (مهارت خودآگاهی، مهارت همدلی، مهارت ایجاد و روابط بین فردی، مهارت ارتباط موثر، مهارت مقابله با فشار روانی، مهارت مدیریت هیجان، مهارت حل مساله، مهارت تصمیم گیری، مهارت تفکر خلاق، مهارت تفکر نفاذانه)
- کسب مهارتهای فرآیند تفکر، نظیر گردآوری اطلاعات
- استفاده از منابع، دسته بندی کردن، مقایسه کردن و نتیجه گیری
- کسب توانایی برقراری ارتباط با دیگران
- مشارکت در بحثهای گروهی و استفاده از تجربیات دیگران
- کسب توانایی نوشتن نامه و تهیه ی گزارش

- تجسم زندگی در زمان ها (دوره ی مختلف تاریخ) و مکان های دیگر (برای مثال زندگی های شهری، روستایی و عشایر)
- توانایی ترسیم نقشه های ساده (کروکی)، طراحی جدول و نمودارهای جغرافیایی
- توانایی تصمیم گیری و برخورد عاقلانه هنگام مواجه شدن با خطر

قلمرو و نگرشی

- احترام به خانواده و قدردانی از اعضای آن
- احساس قدردانی نسبت به افراد و کسانی که در تامین نیازهای سایرین تلاش می کنند
- احترام به همسایگان
- اهمیت دادن به روابط اجتماعی با دیگران
- احترام به قوانین و مقررات اجتماعی
- علاقه مندی به شخصیت های ملی و فرهنگی، علمی
- علاقه مندی به حفظ میراث فرهنگی
- ارزش گذاری بر منابع طبیعی و انواع انرژی
- داشتن روحیه ی صرفه جویی و پرهیز از اسراف
- ارزش قائل شدن برای خانواده ی کوچک
- اهمیت دادن به بهداشت فردی و اجتماعی
- احساس مسئولیت در برابر آلودگی های زیست محیطی
- علاقه به بهره گیری صحیح از اوقات فراغت
- احساس مسئولیت در برابر جامعه و سرنوشت کشور
- قدردانی از افرادی که برای سعادت مردم کشورمان از جان و مال خود می گذرند
- علاقه مندی به مطالعه، تحقیق و تفحص

فعالیت یادگیری:

- ۱- چگونه می توان به کمک تدریس دروس مطالعات اجتماعی در دوره ابتدایی مهارت های زندگی اجتماعی را آموزش داد. توضیح دهید.
- ۲- رسالت و هدف غایی درس مطالعات اجتماعی (تربیت شهروند مطلوب) است. تفاوت شهروند و شهروند مطلوب را تشریح کنید.

تکلیف عملکردی:

- دانشجویان در قالب کار گروهی یکی از اهداف آموزش مطالعات اجتماعی را انتخاب کرده و سپس هر چهار کتاب مطالعات اجتماعی (سوم تا ششم) را بررسی کرده و در طی مطالعه دروسی را که به طور مستقیم یا غیر مستقیم به اهداف آموزشی مورد نظر در حیطه های مختلف پرداخته است را مشخص و نتایج در کلاس ارائه شود.

فصل پنجم: صلاحیت های معلم و ویژگی های مطلوب کلاس درس مطالعات اجتماعی

۵-۱- ویژگیهای کلاس درس مطالعات اجتماعی در دوره ابتدایی

- ویژگیهای فضایی - کالبدی

- ویژگیهای روانی - عاطفی

۵-۲- صلاحیت های معلم مطالعات اجتماعی در دوره ابتدایی

- الگو بودن

- برقراری ارتباط مؤثر با دانش آموزان در فرایند آموزش

- ایجاد رابطه ی مؤثر بین دانش آموزان

- به روز بودن و مطالعه ی مستمر

فعالیت یادگیری:

- صلاحیتهای مورد لزوم حرفه ای و اخلاقی معلم مطالعات اجتماعی را فهرست کنید

- مؤثرترین فضای آموزشی برای تدریس دوس مطالعات اجتماعی کجاست؟ توضیح دهید.

تکلیف عملکردی:

- فرض کنید از شما دعوت شده است تا برای گروهی از معلمان یک منطقه، درباره ی ویژگیهای مطلوب کلاس درس مطالعات اجتماعی به مدت ۱۵الی ۲۰ دقیقه صحبت کنید. روی کاغذ عناوین، محورهای اصلی و توصیه ای خودتان را به معلمان بنویسید و سپس سخنرانی را در کلاس اجرا کنید

- استاد از دانشجومعلمان بخواهد در طی گزارشی پس از حضور خود در کلاس های درس مطالعات اجتماعی (در روزهای کاروزی) مهمترین صلاحیت های لازمه معلم برای تدریس کتب مطالعات را بررسی و در مطالعه خود بررسی کنند که کدامیک از صلاحیت ها را در معلم راهنمای خود با ذکر مصداق مشاهده کردند. سپس نتایج خود را در کلاس ارائه دهند. در پایان به صورت کار گروهی جمع بندی از نقاط مثبت و منفی این گزارش ها انجام و در کلاس به نقد و بررسی گذاشته شود.

- استاد از دانشجویان بخواهد که متن جهت سخنرانی آماده نمایند که در آن ویژگی های مطلوب کلاس درس مطالعات اجتماعی بیان شده باشد. این متون در کلاس ارائه شود و در مورد آن بحث شود. مهمترین این ویژگی ها در پایان کلاس توسط دانشجویان جمع بندی شود.

۳. راهبردهای تدریس و یادگیری

به استاد سرفصل های اصلی ضروری است که استاد مربوطه با توجه به گستردگی مطالب این واحد درسی به فراخور مطالب درسی تلاش نماید بیشتر از راهبردهای فراگیر محور استفاده نماید تا آموزش تعمیق یافته و آموزش صرفا در مرحله دانش باقی نماند. بر این اساس موثرترین راهبردهای تدریس در این واحد درسی شامل بحث گروهی، پرسش و پاسخ و مشارکت گروهی است. عمده فعالیت کلاس توسط دانشجو معلم انجام می گیرد و استاد مربوطه فقط نقش راهنما در جهت رسیدن به اهداف

را دارد. پیشنهاد می گردد بعد از پایان هر فصل فعالیت های عملکردی به دانشجو معلمان واگذار گردد و نمرات آن در پوشه کار دانشجویان منظور گردد.

۴. منابع آموزشی

منبع اصلی:

- ۱- در دست تالیف می باشد.
- ۲- فلاحیان، ناهید و همکاران. (۱۳۹۱). روش آموزش مطالعات اجتماعی. چاپ دوم. تهران. وزارت آموزش و پرورش سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی. (فصول ۱-۲)

منابع فرعی:

- ۱- زارع، حسین و همکار. (۱۳۹۵). مبانی آموزش مطالعات اجتماعی. تهران. انتشارات پیام نور
- ۲- ساعی ارسبی، ایرج. (۱۳۹۶). آموزش مطالعات اجتماعی در دوره ابتدایی. نشر برنا. تهران. چاپ هشتم.
- ۳- سلیمی، فاطمه. (۱۳۸۹). حوزه ی یادگیری مطالعات اجتماعی در یک برنامه درسی ملی. رشد آموزش ابتدایی. دوره ۱۴. شماره ۲. ص ۲۹-۳۴.
- ۴- ملکی، حسن. (۱۳۸۶). آموزش مطالعات اجتماعی در سایر کشورها. تهران. رشد آموزش علوم اجتماعی.

۵. راهبردهای ارزشیابی یادگیری (پیشنهادی)

- ارزشیابی فرآیند: (عملکرد دانشجو در فعالیت های یادگیری پیش بینی شده در طول ترم و مشارکت در این فعالیت ها) ۳ نمره
- ارزشیابی پوشه کار: (مجموعه تکالیف عملکردی در طول ترم) ۴ نمره
- ارزشیابی پایانی: آزمون پایانی (۱۳ نمره)

